

Platón, Picasso és az eszményi asztal*

SZILÁGYI JÚLIA

Időben elég nehéz lenne elhelyezni azt a képzeletbeli asztalt, amely mellé a címben említett két világnagyság letelepedhetne egy kis tereferére. Mindkettőjük jóvoltából azonban fogalmunk lehet egy ilyen asztal alakjáról... A szóban forgó asztalt éppen Picasso festette meg, nem is egyszer, de tudomásom szerint elsőnek Platón lépett fel az igényével, ő fogalmazta meg. Ha láthatná, ki tudja, nem másítaná-e meg igen kedvezőtlen véleményét a festészetről és a festőkről, akiket Államából mint az igazság meghamisítóit száműzött. Hogyan hazudnak hát a festők, és miként fogja rajta őket Platón? Szerinte – illetve a dialógusokban megszólaltatott Szókratész szerint – kezdetben volt az asztal (vagy az ágy, ha úgy tetszik) ideája, amint azt az isten megteremtette; ezt az eszményi asztalt utánozta az asztalos, így teszi használati tárgyá: a festő tehát, amikor asztalt fest, utánzatot másol, más szóval munkája a teremtés harmadik fokán áll, tekintélyes távolságra az ideától, ami maga az igazság. Ráadásul a festő tökéletlenül tesz eleget feladatának, hiszen az asztalnak csupán az egyik vagy másik oldalát képes ábrázolni, korántsem az egészet, vagyis az igazit...

Akár olvasták, akár nem az Államot, festők és műélvezők két és fél évezreden át elfogadták a csakugyan konvencionális asztal-ábrázolást. Egészen addig, amíg Picasso a huszadik század máso-

* Megjelent 1971-ben a *Korunk* folyóiratban.

dik évtizedében néhány társával megteremtette azt a művészeti irányzatot, amit szimultaneizmus vagy szintetikus kubizmus néven ismerünk. Ekkor derült ki, hogy egy tárgyat csakúgy, mint bármely élőlényt, lehet egyszerre több szögből, minden kiterjedésében ábrázolni, kiküszöbölve azt a hiányosságot, amit Platón (vagy a mester) oly szigorúan vetett a festők szemére. A dialógus - melynek egyébként is virágkorát éljük – elvben nem is lehetetlen az ókori filozófia és az avantgárd festészet között: az egykori követelményre több mint kétezer éves késéssel, de csak megszületett a válasz.

Lényege: a látvány lázadása a látszat ellen.

Hogy az ely, az utánzásé, revízióra szorul, az már – amint az előbbieken láthattuk – Platón szemében evidencia volt. Ma – közhely. A modern művészet legproblematisabb közhelye. Amikor a színházban lázadt fel a látvány a látszat ellen – szakítottak azzal a konvencióval, hogy szerző és rendező jóvoltából a néző cinkosan beleszelkedik a kedvéért háromfalas szintérre; színpad és nézőtér között leomlott a fal. Óriási robajjal persze, mint mindig, amikor a játékot és valóságot néven nevezik.

A játék új valósága, a valóság új játéka alakult ki a szemünk előtt. Konvenció ez is: nyitott mű a neve, felhívja a nézőt a szintérre, leküldi a színészt a nézőtérre, mozgásba lendíti a szobrot, mely Lessing óta csak három dimenzióban létezhetett; vonalakban, síkokban fogalmazza újra a vásznon azt, amit magunkban vagy magunk körül látunk. Minden esetben arra kényszerít, hogy kikészüljünk a passzív néző kényelmes pozíciójából, abból, hogy „mindez végül is nem ránk tartozik”. Ha a klasszikus műhöz, legyen az dráma, kép, vers, a maga zárt véglegességében nem volt mit hozzátennünk, az, amit nyitott műnek nevezünk, csak attól és annyiban él igazán, amit és ahogyan hozzá tudunk tenni. Valaki némi túlzással, de igen szellemesen megjegyezte, hogy annak, aki ma verset olvas, filmet néz, zenét hallgat, többet kell „tudnia”, mint annak, aki ír, rendez, komponál. Holott elég egyet tudnia: látni, nemcsak nézni – rugalmas szemlélettel, elfogulatlanul. És főként aktívan.

A Lufthansa egyik világszerte ismert reklámfotója: disztintívált, idős és korát nem is titkoló hölgy némi egzotikus pálmafák között hallatlanul megrökönyödött arccal szétvon egy gyékényfüggönyt. Szemben van velünk. De hogy ő mit lát?! Arckifejezéséből, a környezetből ki-ki következtessen saját fantáziája, rejtett vágyai szerint. Nem, csak azt ne mondják, hogy Frau X kimeredt szeme a művészet jövőjét pillantotta meg...